

ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА И ЛОКАЛНИ МЕДИЈИ - ПРОФЕСИОНАЛНИ И ЕТИЧКИ ИЗАЗОВИ

Биљана Вукадиновић¹

Виолета Јованов Пештанац²

Јасмина Мијајловић³

Апстракт: Истраживање урађено са новинарима локалних медија у Срему показало је да новинари у Срему понекад користе вештачку интелигенцију током рада. Већина није прошла никакву обуку, а редакције немају своја интерна правила. Србија је ове године усвојила нову Стратегију развоја вештачке интелигенције, и предвидела обуке новинара о етичкој употреби ВИ. У новом Кодексу новинара и новинарки Србије, усвојеном крајем прошле године, пише да „медији морају да на транспарентан, одговоран и сразмеран начин користе вештачку интелигенцију у стварању садржаја и у целини су одговорни за овако објављени садржај“, као и да су „дужни да обавесте јавност да је медијски садржај креиран коришћењем алата заснованих на вештачкој интелигенцији“. Овај рад истражује утицај ВИ на будућност локалних и регионалних медија услед неминовне све веће њене примене. Рад треба да укаже на предности и недостатке коришћења ВИ алата у креирању медијских садржаја, уз коришћење професионалних стандарда и и поштовање Кодекса новинара Србије.

Кључне речи: *вештачка интелигенција, ВИ алати, локални медији, етика и професионализам*

¹ Биљана Вукадиновић, дипломирана новинарка, Сремска Митровица
е-mail: selakovic.biljana@gmail.com

² Виолета Јованов Пештанац, предузетница у медијима, Агенција Globalmedia, Панчево
е-mail: agglobalmedia@gmail.com

³ Јасмина Мијајловић, Задружни савез Србије, Скерлићева 24, Београд
е-mail: jasmina037@gmail.com

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND LOCAL MEDIA - PROFESSIONAL AND ETHICAL CHALLENGES

Abstract: A survey conducted with local journalist in Srem showed that journalists in Srem sometimes use artificial intelligence during their work. Most have not received any training, and the editorial offices do not have their own internal rules. Serbia adopted a new Strategy for the Development of Artificial Intelligence this year, and provided for training for journalists on the ethical use of AI. The new Code of Journalists of Serbia, adopted at the end of last year, states that “media must use artificial intelligence in creating content in a transparent, responsible and proportionate manner and are fully responsible for the content published in this way”, and that they are “obliged to inform the public that media content was created using tools based on artificial intelligence”. This paper explores the impact of AI on the future of local and regional media due to its inevitable increasing application. This paper should point out the advantages and disadvantages of using AI tools in creating media content, while using professional standards and respecting the Serbian Journalist Code.

Keywords: *Keywords: artificial intelligence, AI tools, local media, ethics and professionalism*

1. УВОД

Зависност људи од информација је све израженија, па се тако и од медија очекује све већа производња вести и све брже публикување, имајући у виду непрегледну конкуренцију, не само међусобну, већ и других креатора медијских и садржаја налик медијским, који нису део опсега традиционалних медија. У тој трци користе се разне технике и вештине, а значајан уплив у процесу креирања и публикувања садржаја имају и нове технологије, међу њима и производи вештачке интелигенције (Томић и Бајић, 2024).

Вештачка интелигенција уз адекватан начин коришћења људима може донети значајну корист и напредак. Важно је указати на врло сложену и слојевиту корелацију између човека и машине када се очекује да ће машина уместо човека створити неку културну или масмедијску творевину, или барем помоћи човеку у том процесу. Програми и апликације претежно су усмерене ка генерисању текста, графичког (илустрација, фотографија итд) и видео садржаја. Медијски ствараоци сада имају могућност, у већој или мањој

мери, да преузму и користе оно што им генеративна вештачка интелигенција испоручује као свој производ.

У домену писања текста генеративна вештачка интелигенција може да покаже одређене резултате, али не и да потпуно замени људе. Имајући у виду раст популарности „Чет џи-пи-тија“ (*ChatGPT*), потом и појаву „Барда“ (*Bard*) од стране „Гугла“ (*Google*), може се рећи како ова још увек рана фаза односа новинара и вештачке интелигенције има привидну „романтичарску“ нијансу, у смислу приказивања вештачке интелигенције као „занимљивог пријатеља“, који доста зна и који се пита за мишљење, на начин да вреднује одређене појаве и области живота и да предвиђа дешавања у будућности (Томић и Бајић, 2024).

2. ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА И ЛОКАЛНИ МЕДИЈИ

Медији користе алате и предности вештачке интелигенције годинама уназад, али су до недавно то били пратећи послови као што су аналитички софтвери за праћење читаности, алати за транскрипцију, превођење, програми за аутоматизацију дељења објава на друштвеним мрежама и слично. Теоретичар медија Џон Павлик упозорио је још 2008. да са порастом нових технологија „медијски садржај доживљава драматичне промене“ (Pavlik, 2008), док други данас тврде да је употреба вештачке интелигенције за генерисање медијских садржаја постала већ „неизбежна“ (Ivancsics i Hansen, 2019).

Посебно подручје ангажмана ресурса и процеса вештачке интелигенције односи сенамогућности подршке новинарима и редакцијама у истраживачким и припремним радњама. Наиме, пре самог почетка писања текста или израде аудио, визуелних или аудио-визуелних садржаја, потребно је да новинари темељно истраже теме о којима извештавају и прикупе валидан чињенични материјал од кога се саставља наративна структура у одређеним форматима. У том сегменту вештачка интелигенција може да олакша посао, јер се ту долази до основног што ради – пружа директне податке. Наравно, овде је реч о чињеницама и информацијама које су „статичне“ природе, односно које су већ похрањене негде на мрежама и у базама података. Информације о појавама, догађајима и особама, као и чињенице о догађајима који су се управо догодили, неће бити доступне вештачкој интелигенцији све док неко не забележи информације о њима и похрани их на онлајн место доступно алгоритмима вештачке интелигенције (Томић и Бајић, 2024).

Главна тачка полемике око употребе вештачке интелигенције приликом производње садржаја у медијима јесте забринутост медијских стручњака за очување кредибилитета новинарства. Сви се, ипак, слажу да употреба нових технологија мора да „подразумева поштовање свих начела професионалне новинарске праксе и етичких правила која важе и у другим облицима извештавања“ (Крстић, 2017).

Како показују бројна светска истраживања, употреба ВИ у медијима је све распрострањенија и углавном се посматра као виртуелни асистент. Примене ВИ алата су широке и новинари их могу користити за писање и сумирање текста, креирање фотографија и визуелизацију, анализу великог броја података или фотографија, претрагу информација на основу упита четботовима, генерисање гласа или видеа, превод, транскрипцију, праћење аналитике сајтова и друштвених мрежа, креирање постова за друштвене мреже или одабир наслова.

3. ИСТРАЖИВАЊЕ О УПОТРЕБИ ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ У ЛОКАЛНИМ И РЕГИОНАЛНИМ МЕДИЈИМА У СРЕМУ

За потребе овог рада спроведено је истраживање о коришћењу вештачке интелигенције у креирању садржаја у медијима у Срему. Упитник од осам питања са понуђеним одговорима попунило је 25 новинара из 20 медија у Срему. Као узорак су изабрани локални и регионални медији, од новинских кућа, преко радио станица, локалних телевизија, до интернет портала.

Новинари, према дефиницијама у теорији и пракси, нису само пуки преносиоци информација. Новинар мора да зна да размишља, да има предзнање о темама о којима пише и даје контекст, али и да у текстовима понекад представи и своје запажање појединих догађаја, неретко градећи сопствени стил извештавања. Самим тим, поставља се питање да ли ће икада неки софтвер моћи да у потпуности замени човека у новинарској професији, као што сматрају поједини стручњаци.

Резултати истраживања показали су да новинари и новинарке нису забринуте да ће их ВИ заменити у потпуности, али још увек није јасно какав ће утицај у будућности вештачка интелигенција имати на медије. Мишљења колега новинара су да ВИ има делимичан утицај на новинарство. Од 25 анкетираних, њих 40 одсто сматра да има делимичан утицај, 36 одсто њих

да има велики утицај, док осам одсто испитаних има став да ВИ или нема никакав утицај или има мали утицај на новинарство данас.

Извор: Истраживање спроведено међу новинаркама и новинарима сремских медија

На питање да ли су користили вештачку интелигенцију током обављања свог новинарског посла, 22 испитаника је одговорило потврдно, а свега троје анкетираних је рекло да није користило ВИ алате.

Истраживање је показало да се ChatGPT највише користи, а спорадично се користи Canva AI, Adobe Enhancer, Remini, Adobe Firefly, Pika.

Алати вештачке интелигенције се користе за истраживање теме и прикупљање података (14 испитаника), затим за креирање фотографија (10 испитаника), превођење (девет испитаника), транскрибовање интервјуа, видео и аудио снимака (седам испитаника), проналазак или избор теме (шест испитаника), проверу података и обраду велике количине података (по пет испитаника), за креирање анимација (три испитаника), за титловање видео садржаја и за проверу граматике (по два испитаника), писање текстова, креирање графике (по један испитаник).

Извор: Истраживање спроведено међу новинаркама и новинарима сремских медија

Када је реч о недостацима употребе вештачке интелигенције у новинарству, већина анкетираних медијских радника сматра да је највећи недостатак непоуздан медијски садржај који производи вештачка интелигенција, затим недовољна аутентичност и креативност медијског садржаја који производи вештачка интелигенција, али и одсуство новинарске етике и професионалне одговорности вештачке интелигенције.

4. ЕТИЧКИ И ПРОФЕСИОНАЛНИ ИЗАЗОВИ

На регионалном састанку Савета за штампу Југоисточне Европе и Турске, одржаном 19. и 20. маја 2025. године у Охриду, Савет за штампу Србије се придружио колегама из региона у усвајању Декларације о етичкој и транспарентној употреби вештачке интелигенције у медијима. Под називом „Изградња поверења у медије у Југоисточној Европи: подршка новинарству као јавном добру“, састанак је окупио представнике саморегулаторних тела из Албаније, Босне и Херцеговине, Косова, Црне Горе, Северне Македоније, Турске и Србије, уз подршку UNESCO. У фокусу дискусија били су изазови етичког новинарства у дигиталном добу, одрживост медија, као и утицај вештачке интелигенције на новинарство и слободу изражавања. Декларација потврђује заједничку посвећеност свих Савета за штампу да се вештачка интелигенција користи као подршка, а не замена за професионалне новинаре, уз јасне смернице за одговорну употребу ових технологија.

Међу кључним принципима Декларације су: транспарентност у означавању ВИ-генерисаног садржаја, очување уредничке одговорности, заштита приватности и личних података, борба против дезинформација и образовање о ВИ писмености (<https://savetzastampu.rs/vesti/savet-za-stampu-srbije-potpisao-regionalnu-deklaraciju-o-etickoj-i-transparentnoj-upotrebi-vestacke-inteligencije-u-medijima/>).

Када је реч о проблему ауторских права „јер све што је на интернету вештачка интелигенција већ користи“, један од предлога је да Европска комисија уради анализу о ауторским правима како би се спречила злоупотреба новинарског садржаја, односно, како би аутори били обавештени када ВИ користи њихов рад за креирање садржаја, као и о томе како би новинари, фотографи и сниматељи могли да добију надокнаду када је њихов рад употребљен у производњи садржаја вештачком интелигенцијом.

Истраживање спроведено са новинарима сремских локалних и регионалних медија показало је да већина новинара не наводи да је садржај настао или припремљен уз помоћ вештачке интелигенције.

Када је реч о етици, ауторским правима и радним местима, истакнуто је да ће развој вештачке интелигенције утицати на радна места у медијским кућама и да би требало на време урадити анализе која ће то радна места бити угрожена (<https://nuns.rs/efj-vestacka-inteligencija-je-vec-u-novinarstvu-kako-postaviti-granice/>).

Највећи део редакција, како показују резултати истраживања, не планира увођење интерних смерница о употреби алата вештачке интелигенције у раду, а један део планира увођење интерних правила у наредним периоду.

ЗАКЉУЧАК

Употреба алата генеративне вештачке интелигенције у медијској продукцији, али и осталим сродним професијама, може донети значајне користи у процесу прикупљања података, обраде и провере чињеничне грађе, техничког дотеривања текста (што се већ и чини кроз провере граматике и правописа, као и преводе), креирања насловних блокова и у другим сегментима. На те начине може да се скрати процес рада и да буде од помоћи у свакодневници, односно хроничном недостатку времена, својственом новинарском позиву, како би вест била што свежија, актуелнија. Уосталом, може и да помогне у генерисању и промоцији на друштвеним мрежама претходно креираних аутентичних новинарских садржаја. Нема сумње да

ће ти алати бити све напреднији, самим тим могуће и поузданији, с тим што увек треба имати у виду да је иза свега људски инпут, односно да вештачка интелигенција није креатор нечег потпуно новог, већ обрађеног на основу доступног. Наравно, зато је битно да са таквом спознајом и медијске редакције употребљавају ове могућности професионално, одговорно. Вештачка интелигенција је ту, неће нестати, тенденције иду ка томе да ће постати део свакодневице, па чак и „природно окружење“ за неке будуће генерације на глобалном нивоу, само је питање како ће бити уобличена, регулисана, за добробит заједнице. Дакле, попут ранијих иновација у информационо-комуникационим технологијама и ова иновација може да има значајне користи за друштво, али се истовремено јављају и изазови, могући проблеми и опасности. Ипак, „интернет и шира дигитална револуција нису неумољиво детерминисани технологијом: они се обликују на начин како друштво одлучи да их развија. Сразмерно, смер њиховог развоја који одаберемо обликоваће нас и наше друштво, вероватно драстично.“ (Мекчејсни, 2015:277) У том смислу, неопходно је да пракса коришћења генеративне вештачке интелигенције добије својеврсне облике нормативизације, односно да се пажљиво проматра и кроз одређене прописе на адекватан начин делује за добробит друштва када је реч о свему ономе што ствара човек у сарадњи са вештачком интелигенцијом. Неопходно је да коришћење вештачке интелигенције добије одређени заокружени нормативни оквир не само због потенцијалне опасности да вештачка интелигенција надвлада човека, већ и због успостављања реда у једну нову људску праксу која својим потенцијалима и капацитетима надмашује претходне, па самим тим су изузетно битни начини на које се развија (Томић и Бајић, 2024). Медијско тржиште је недовољно развијено и сиромашно, па се медији боре да обезбеде базичну економску одрживост, без могућности да улажу и инвестирају у људске или технолошке капацитете и новине. Поред тога, постоји и отпор новинара према додатном образовању, због недостатка времена или ресурса. Готово сасвим сигурно је да ВИ неће заменити новинаре, али ће променити начин на који раде. Кључ успеха лежи у транспарентности, етичкој употреби ВИ алата и континуираној едукацији новинара како би се осигурала поузданост и кредибилитет медија.

РЕФЕРЕНЦЕ

1. Ivancsics, Bernat and Hansen, Mark. (2019). „Actually, it’s about Ethics, AI, and Journalism: Reporting on and with Computation and Data”. *Columbia Journalism Review*, https://www.cjr.org/tow_center_reports/ai-ethics-journalism-and-computation-ibm-new-york-times.php. Приступљено: 20.09.2025.
2. Krstić, A. (2017). *Medijska upotreba augmentovane i virtuelne stvarnosti: problematizacija koncepta, imerzivnog novinarstva*. Časopis CM, No. 41, Year XII
3. Mekčejnski, R. (2015). *Digitalna isključenost*. Beograd: Fakultet za medije i komunikacije
4. Независно удружење новинара Србије (20.09.2023). *EFJ: Veštačka inteligencija je već u novinarstvu, kako postaviti granice?* Доступно на: <https://nuns.rs/efj-vestacka-inteligencija-je-vec-u-novinarstvu-kako-postaviti-granice/>. Приступљено: 10.09.2025.
5. Pavlik, John (2008). *Media in the digital age*. New York: Columbia University Press.
6. Савет за штампу Србије. *Савет за штампу Србије потписао регионалну Декларацију о етичкој и транспарентној употреби вештачке интелигенције у медијима*. Доступно на: <https://savetzastampu.rs/vesti/savet-za-stampu-srbije-potpisao-regionalnu-deklaraciju-o-etickoj-i-transparentnoj-upotrebi-vestacke-inteligencije-u-medijima/>. Приступљено: 12.09.2025.
7. Томић, Б. Бајић, П. (2024). *Вештачка интелигенција, медији и новинарство: између доброг слуге и лошег господара*. Београд.

Цитирање – АПА стил:

Вукадиновић, Б., Јованов Пештанац, В., Мијајловић, Ј. (2025). Вештачка интелигенција и локални медији - професионални и етички изазови. У: Б. Санчанин и А. Пењишевић (ур.), *Зборник радова VII међународне научне конференције Вештачка интелигенција у креирању медијских садржаја* (стр. 231-239). Сремски Карловци: Центар за културу, едукацију и медије; Источно Сарајево–Соколац: Висока школа за услужни бизнис.

Рад је примљен: 26. септембар 2025.

Received: September 26, 2025.

Прихваћен за објављивање: 30. септембар 2025.

Accepted: September 30, 2025